

بررسی تطبیقی برنامه درسی ملی با سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

معاونت پژوهش‌های اجتماعی - فرهنگی
دفتر: مطالعات اجتماعی

کد موضوعی: ۲۱۰
شماره مسلسل: ۱۴۳۳۹
تیرماه ۱۳۹۴

به نام خدا

فهرست مطالب

۱.....	چکیده
۲.....	مقدمه
۲.....	هدف و روش
۳.....	بررسی سیر تدوین برنامه درسی ملی
۵.....	راهکارهای مرتبط با برنامه درسی ملی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش
۶.....	بررسی وضعیت برنامه درسی ملی از منظر سند تحول بنیادین آموزش و پرورش
۲۳.....	نقاط ضعف برنامه درسی ملی
۲۵.....	بحث و نتیجه گیری
۲۷.....	پیشنهادات کلی
۲۸.....	منابع و مأخذ

بررسی تطبیقی برنامه درسی ملی با سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

چکیده

مجموعه حاضر با هدف بررسی و تحلیل وضعیت برنامه درس ملی نسبت به دلالت‌های سند تحول بنیادین انجام شده است و مسئله اصلی آن میزان همسویی برنامه درسی ملی با سند تحول بنیادین و تعیین نقاط قوت و نارسایی‌های احتمالی برنامه درسی ملی است. این پژوهش از نوع ارزشیابی است که به شیوه تحلیل محتوا و روش سند کاوی به انجام رسیده است برنامه درسی ملی هم دارای نقاط قوت و هم دارای نارسایی‌ها و کمبودهایی است. از جمله نقاط قوت می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

- حاکمیت رویکرد فرهنگی- تربیتی در تولید محتوا و تقویت شایستگی‌های پایه دانش‌آموزان،
- تدوین و تصویب به موقع برنامه درسی ملی،
- متناسب‌سازی حجم و محتوای کتب درسی و ساعات و روزهای آموزشی با توانمندی‌های دانش‌آموزان،

- اصلاح و بازنگری ساختار دوره‌های آموزشی براساس مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی
- تدوین مدل هدف‌گذاری و طراحی مدل جدید در این خصوص،
- تشریح حوزه‌های یادگیری ساحت‌های مختلف.

برنامه درسی در مواردی نیز دارای نقص و کمبود است که به اصلاح و بهسازی نیاز دارد در این خصوص می‌توان گفت:

از نظر ادبیات برنامه درسی ملی در بعضی موارد نامناسب است و انتظار می‌رود که قدری متفاوت از ادبیات سند تحول باشد و عیناً مطالب سند تحول تکرار نشود، بلکه کلیه سازوکارها و چارچوب عمل و بایدها و نبایدها را روشن سازد، زیرا برنامه درسی ملی یک سند زیردستی در مقابل سند تحول بنیادین محسوب می‌شود، بنابراین لازم است که به اجرا نزدیک‌تر باشد و راهنمای مجربان و دست‌اندرکاران باشد.

لذا در راستای تقویت نقاط قوت و رفع نقاط ضعف پیشنهاد می‌شود برنامه‌های عملیاتی در قالب راهنمای برنامه درسی حوزه‌های یادگیری یا پیوست عملیاتی تدوین شود، به تحولات اساسی و محتوایی (فرآیندها، مأموریت‌ها، رویکردها و توانمندسازی عوامل انسانی) بیشتر توجه شود. نظارت و ارزیابی از برنامه درسی به‌طور مستمر صورت گیرد و همه عوامل انسانی ستادی و استانی در اجرای مطلوب‌تر برنامه درسی مشارکت داده شوند.

مقدمه

اگر چه در دهه‌های گذشته تلاش‌های فراوانی در عرصه آموزش و پرورش برای توسعه، پیشرفت، بهبود و اصلاح نظام آموزشی به عمل آمده است که نتایج و پیامدهای مثبت و منفی زیادی به جا گذاشته است، ولی در عین حال چالش‌ها و دغدغه‌های فراوانی پیش روی آن وجود دارد و برون داد و محصول آن در تراز جمهوری اسلامی ایران و پاسخگوی تحولات و نیازهای جامعه نیست. با عنایت به موارد فوق، بزرگان و علمای تعلیم و تربیت و مسئولین نظام همواره بر تغییر و اصلاح فرآیندهای تعلیم و تربیت تأکید فراوان داشته‌اند از جمله رهبر فرزانه انقلاب که مسائل جدی و اساسی آموزش و پرورش را بیان فرمودند و مسئولین را برای تفکر و تأمل دعوت کرده‌اند.

خوشبختانه با درک ضرورت و اهمیت این امر و در پاسخ به ندای هوشمندانه رهبر معظم طرح تدوین (سند ملی آموزش و پرورش) به مثابه سند تحول راهبردی نظام آموزش و پرورش در افق چشم‌انداز بیست‌ساله جمهوری اسلامی ایران بنا به مصوبه هیئت دولت در دستور کار شورای عالی آموزش و پرورش قرار گرفت. سرانجام پس از بحث و بررسی‌های فراوان سند مذکور تدوین و در سال ۱۳۸۹ در شورای عالی آموزش و پرورش و در سال ۱۳۹۰ در شورای عالی انقلاب فرهنگی به تصویب رسید.

البته تدوین و تصویب سند تحول بنیادین گام مؤثری در حوزه نظری و عملی تلقی می‌شود. ولی مهمتر از آن فرآیند اجرا و نیل به اهداف تعیین شده در سند است. چه بسا بهترین برنامه‌ها روی کاغذ مانده و هرگز به عمل تبدیل نمی‌شود. لذا از آنجایی که یکی از زیرنظام‌های اصلی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش زیرنظام برنامه درسی ملی است که در سال ۱۳۹۲ به تصویب شورای عالی آموزش و پرورش رسید. این گزارش برای بررسی اجمالی برنامه درسی ملی که یکی از مؤلفه‌ها و زیرنظام‌های اساسی سند تحول محسوب می‌شود و نیز تطبیق آن با سند تحول بنیادین آموزش و پرورش ارائه شده است و انتظار می‌رود که پژوهش‌های علمی متعددی هم در مسائل نظری و هم در حوزه عمل انجام و کارآیی و اثربخشی فعالیت‌ها را رصد نموده و به اصلاح و تقویت آنها بپردازد.

هدف و روش

هدف اصلی این بررسی، تحلیل وضعیت برنامه درسی ملی نسبت به دلالت‌های سند تحول بنیادین آموزش و پرورش است که به شیوه تحلیل محتوا و روش سندکاوی به انجام رسیده است. بدین صورت که ابتدا تمام محتوای سند تحول بنیادین مطالعه و بررسی شده سپس مفاد و راهکارهای مرتبط با برنامه درسی ملی احصا و طبقه‌بندی و در مرحله بعد برنامه درسی ملی با این راهکارها مقایسه، بررسی و تجزیه تحلیل و نهایتاً پیشنهادهای لازم ارائه شده است.

بررسی سیر تدوین برنامه درسی ملی^۱

«برنامه درسی ملی» به‌عنوان یکی از زیرنظام‌های اصلی سند تحول بنیادین به منزله نقشه جامع یادگیری، زمینه ایجاد تحول همه‌جانبه، گسترده و عمیق در مفاهیم و محتوای آموزشی را فراهم می‌آورد. این برنامه تحول‌آفرین با تدارک فرصت‌های تربیتی متنوع و جامع، در صدد است تا امکان کسب شایستگی‌های لازم جهت درک و اصلاح موقعیت بر اساس نظام معیار اسلامی توسط دانش‌آموزان را میسر سازد و آنان را برای تکوین و تعالی پیوسته هویت خویش تا دستیابی به مراتبی از حیات طیبه یاری رساند. رسالت خطیر برنامه درسی ملی فراهم آوردن سازوکارهای مناسب برای طراحی، تدوین، اجرا و ارزشیابی از برنامه‌های درسی در سطوح ملی تا محلی است تا مبتنی بر فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی، مفاهیم آموزشی و تربیتی به‌صورت نظام‌مند و ساختاریافته در اختیار کودکان و نوجوانان قرار گیرد و محیطی با نشاط و مدرسه دوست‌داشتنی را به تصویر بکشد.

از آنجا که موضوع برنامه‌ریزی درسی، یک رشته نوپا در کشور است، لذا برنامه‌های آموزشی، تألیف کتاب‌های درسی، تعیین زمان و ساعات آموزش، روش‌های تدریس، بهره‌گیری از روش‌های متنوع یادگیری و تکنولوژی آموزشی در قبل و بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، از یک برنامه جامع و همه‌جانبه‌نگر مبتنی بر فرهنگ اسلامی ایرانی تبعیت نکرده است که این امر آسیب‌ها و کاستی‌های فراوانی را به همراه داشته است. با گذشت زمان و افزایش دانش فنی در زمینه طراحی و تولید برنامه‌های درسی و انباشت تجربیات مفید و مغتنم و انجام پژوهش‌ها و مطالعات داخلی و تطبیقی، ضرورت تدوین یک برنامه راهبردی و جامع برای ساماندهی بهینه برنامه درسی و تولید محتواهای آموزشی در دوره‌ها و سطوح مختلف یادگیری بیش از پیش احساس می‌شد.

کار تحقیق و پژوهش و تدوین این سند از اسفندماه ۱۳۸۴ با تشکیل دبیرخانه طرح در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی آغاز شد. پس از انجام مطالعات اولیه و ابلاغ مصوبه هفتصد و چهل و پنجمین جلسه شورای عالی آموزش و پرورش در اردیبهشت‌ماه ۱۳۸۶، ادامه یافت. با توجه به تعیین اهداف، تعریف و حدود طرح و خروجی مورد انتظار، کمیته‌های ۷ گانه تخصصی به شرح ذیل تشکیل شد:

۱. کمیته کلیات، اصول و مبانی،
۲. کمیته محتوای آموزشی، پرورشی و حوزه‌های یادگیری،
۳. کمیته ساختار، مقاطع، رشته‌ها و زمان،
۴. کمیته میزان اختیارات و کاهش تمرکز،
۵. کمیته ارزشیابی از پیشرفت تحصیلی و راهبردهای یاددهی - یادگیری،

۱. برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، مصوبه شورای عالی آموزش و پرورش، ۱۳۹۱.

۶. کمیته مواد، رسانه‌ها و محیط‌های یادگیری،
 ۷. کمیته ارزشیابی از برنامه درسی ملی و اقتضائات اجرایی، همچنین برای جلب مشارکت فعال حوزه‌های صف و ستاد، کمیته‌های استانی و کمیته‌های ستادی طرح، آغاز به کار کردند.
 همزمان با بررسی و تصویب سند تحول بنیادین در شورای عالی آموزش و پرورش (سال ۱۳۸۹) و با عنایت به راهکار ۱-۱ سند مذکور، کار بررسی و اصلاح برنامه درسی ملی نیز سرعت یافت و تا سال ۱۳۹۰ در معرض نقد و بررسی صاحب‌نظران، مدیران و معلمان قرار گرفت و سیر تکاملی خود را سپری کرد تا به شورای عالی آموزش و پرورش ارائه شد.
 و بالاخره پس از ۱۱ جلسه در اسفندماه ۱۳۹۲، به تصویب شورای عالی آموزش و پرورش رسید.

معرفی اجزا و سرفصل‌های برنامه درسی ملی

- مبانی فلسفی و علمی برنامه درسی ملی،
- چشم‌انداز و ویژگی‌ها،
- اصول ناظر بر برنامه‌های درسی و تربیتی،
- رویکرد و جهت‌گیری کلی،
- الگوی هدف‌گذاری،
- هدف کلی برنامه درسی و تربیتی،
- شایستگی‌های پایه،
- حوزه‌های تربیت و یادگیری (۱۱ حوزه)،
- بیانیه حوزه‌های تربیت و یادگیری (شامل ضرورت، کارکرد، قلمرو و جهت‌گیری کلی)،
- اصول حاکم بر انتخاب راهبردهای یاددهی - یادگیری،
- اصول حاکم بر ارزشیابی پیشرفت تحصیلی و تربیتی،
- فرآیند تولید و اجرای برنامه‌های درسی و تربیتی،
- فرآیند تولید برنامه‌های درسی،
- سیاست‌های تولید مواد و رسانه‌های یادگیری،
- ساختار و زمان آموزش،
- سیاست‌ها و الزامات اجرایی،
- ارزشیابی برنامه درسی ملی،
- پیوست (مبانی برنامه درسی ملی)

راهکارهای مرتبط با برنامه درسی ملی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش^۱

اصلاح و بازسازی نظام آموزشی کشور و تحول بنیادین با تغییر یک یا چند جزء به طور مقطعی رخ نمی‌دهد چنانچه در دهه‌های گذشته نیز تجربه شد و به سرانجام مطلوبی نائل نشد. برای تحول اساسی باید تمام اجزاء و مؤلفه‌های آموزش و پرورش یکپارچه و متوازن اصلاح شوند به همین دلیل در سند تحول بنیادین همه فرآیندها و عناصر در قالب ۶ زیرنظام مورد توجه قرار گرفته است که یکی از مهمترین آنها زیرنظام برنامه درسی ملی است. لذا راهکارهای ۱۴ گانه ذیل که به طور مستقیم در ارتباط با برنامه‌های درسی است مورد بررسی قرار خواهند گرفت:

راهکار ۱-۱. طراحی، تدوین و اجرای برنامه درسی ملی براساس اسناد تحول راهبردی و بازتولید برنامه‌های درسی موجود،

راهکار ۱-۵. ارائه آموزش زبان خارجی در چارچوب بخش انتخابی (نیمه تجویزی) برنامه درسی، با رعایت اصل تثبیت و تقویت هویت اسلامی- ایرانی،

راهکار ۲-۵. ایجاد سازوکارهای لازم برای تقویت آداب و سبک زندگی اسلامی - ایرانی، در تمام ساحت‌های تعلیم و تربیت به‌عنوان رویکرد حاکم در فرآیند طراحی، تدوین و اجرای برنامه‌های درسی و آموزشی،

راهکار ۲-۸. استفاده از ظرفیت برنامه‌های درسی، منابع آموزشی، شبکه ملی اطلاعات و ارتباطات، کتابخانه، فرصت اردوها و فعالیت‌های برون‌مدرسه به‌ویژه مساجد و کانون‌های مذهبی برای تقویت معرفت و باور به معارف الهی به ویژه اعتقاد به توحید و معاد و ولایت و انتظار با رویکرد قرآنی، روایی و عقلانی در دانش‌آموزان،

راهکار ۳-۱. بازنگری و بازتولید برنامه‌ها و محتوای آموزشی و روش‌های تربیتی برای درونی‌سازی و تعمیق و ترویج فرهنگ حیا، عفاف و حجاب،

راهکار ۴-۵. اضافه نمودن درس مدیریت و سلوک مناسب خانواده به جدول برنامه درسی دوره متوسطه در تمام رشته‌ها و برای تمام دانش‌آموزان،

راهکار ۵-۱. تعمیم دوره پیش‌دبستانی به‌ویژه در مناطق محروم و نیازمند در حد امکان با مشارکت بخش غیردولتی با تأکید بر آموزش‌های قرآنی و تربیت‌بدنی و اجتماعی،

راهکار ۵-۵. اختصاص حداقل ۱۰ درصد و حداکثر ۲۰ درصد از برنامه‌های آموزشی به معرفی حرفه‌ها، هنرها، جغرافیا، آیین و رسوم، نیازها و شرایط اقلیمی و جغرافیایی استان‌ها به‌ویژه مناطق روستایی و عشایری با رعایت استانداردهای ارتقای کیفیت و تقویت هویت اسلامی - ایرانی

۱. سند تحول بنیادین آموزش و پرورش مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۰.

دانش‌آموزان در چارچوب ایجاد کارآمدی و تقویت هویت ملی،

راهکار ۵-۸. تبیین دستاوردهای علمی و فنی تمدن اسلامی- ایرانی در برنامه‌های درسی و آموزشی و تقویت باور و روحیه مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان برای تحقق تمدن نوین اسلامی در راستای دستیابی به جامعه عدل مهدوی (عج)،

راهکار ۳-۹. توسعه مشارکت بخش‌های دولتی و غیردولتی در انجام امور مربوط به تولید، چاپ و توزیع مواد و منابع آموزشی در چارچوب سیاست‌های آموزش و پرورش با تأکید بر سیاست تولید بسته‌های آموزشی و سیاست چندتألیفی در کتاب‌های درسی،

راهکار ۲-۱۷. تولید و به‌کارگیری محتوای الکترونیکی متناسب با نیاز دانش‌آموزان و مدارس با مشارکت بخش دولتی و غیردولتی و الکترونیکی کردن محتوای کتاب‌های درسی براساس برنامه درسی ملی (با تأکید بر استفاده از ظرفیت چندرسانه‌ای) تا پایان برنامه پنجم توسعه کشور،

راهکار ۲-۱۹. طراحی و اجرای نظام ارزشیابی نتیجه‌محور براساس استانداردهای ملی برای گذر از دوره‌های تحصیلی و رویکرد ارزشیابی فرآیندمحور در ارتقای پایه‌های تحصیلی دوره ابتدایی و رویکرد تلفیقی (فرآیندمحور و نتیجه‌محور) در سایر پایه‌های تحصیلی،

راهکار ۱-۲۱. اصلاح و بازنگری ساختار دوره‌های آموزشی براساس مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی،

راهکار ۹-۲۱. حاکمیت برنامه‌محوری به جای کتاب‌محوری و تولید بسته آموزشی در برنامه‌های درسی با رعایت اصل معلم‌محوری.

بررسی وضعیت برنامه درسی ملی از منظر سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

در این بخش راهکارهای ۱۴ گانه سند تحول بنیادین که مرتبط با برنامه درسی ملی است بررسی و تحلیل خواهد شد. به این منظور یکایک راهکارها در سمت راست جدول عیناً نوشته شده است و بخش‌هایی از برنامه درسی ملی مرتبط با آن در سمت چپ جدول آورده شده است و در ذیل جدول ابتدا تحلیل و توصیف تطبیقی انجام می‌شود و سپس پیشنهادهای لازم برای هر یک از راهکارها ارائه می‌شود.

جدول ۱. تطبیق برنامه درسی ملی با سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

وضعیت برنامه درسی ملی	راهکار سند تحول
تدوین و تصویب برنامه درسی ملی	راهکار ۱-۱. طراحی، تدوین و اجرای برنامه درسی ملی براساس اسناد تحول راهبردی و باز تولید برنامه‌های درسی موجود با تأکید بر:
موضوع متناسب‌سازی حجم و محتوای کتب درسی در برنامه درسی ملی در قسمت زمان آموزش (ص ۴۸) بند «۴» به سازمان پژوهش و گذار شده است تا بررسی و تدوین نماید. درباره متناسب‌سازی ساعات و روزهای آموزش (که در راهکار ۲۱-۶ نیز تحت عنوان ساختار و مدیریت زمان مطرح شده است). سال تحصیلی از اول مهر تا پایان شهریورماه سال بعد تعیین شده است. زمان آموزش برای هر دوره تحصیلی (ابتدایی ۹۲۵ ساعت - دوره متوسطه اول ۱۱۱۰ ساعت - دوره متوسطه دوم ۱۲۹۵ ساعت و فنی و حرفه‌ای ۱۴۸۰ ساعت) تعیین شده است. علاوه بر ساعات فوق ۵۰ ساعت فعالیت فوق برنامه خارج از مدرسه تعیین شده است. همچنین ۵۰ ساعت متناسب با شرایط محلی در اختیار استان‌ها قرار گرفته است. ساعات کار هفتگی نیز (دوره ابتدایی ۲۵ ساعت یا جلسه - متوسطه اول ۳۰ ساعت یا جلسه - متوسطه دوم نظری ۳۵ ساعت و فنی و حرفه‌ای و کارودانش ۴۰ ساعت تعیین شده است.	الف) متناسب‌سازی حجم و محتوای کتب درسی و ساعات و روزهای آموزشی با توانمندی‌ها و ویژگی‌های دانش‌آموزان.
به‌صورت ضمنی در موارد ذیل آمده است: ● چشم انداز ● ویژگی‌های برنامه‌ها ● اصول ناظر بر برنامه درسی ● رویکرد و جهت‌گیری در خصوص (دانش‌آموز-معلم - محتوا و...) ● ارزشیابی و روش‌های آموزشی اما به‌طور ویژه در حوزه‌های ذیل به طور جدی راهکار فوق لحاظ شده است. ۱. الگوی هدف‌گذاری: نوع هدف‌گذاری که ابتکاری ماندگار در عرصه تعلیم و تربیت به حساب می‌آید. ۲. تقریباً در همه حوزه‌های یادگیری ۱۱ گانه موضوع رویکرد تربیتی و فرهنگی لحاظ شده و مصداق‌هایی نیز متناسب باماهیت حوزه یادگیری بیان شده است. ۳. در بخش اصول ناظر بر برنامه درسی و تربیتی قسمت	ب) حاکمیت رویکرد فرهنگی- تربیتی در تولید محتوا و تقویت شایستگی‌های پایه دانش‌آموزان

وضعیت برنامه درسی ملی	راهکار سند تحول
<p>محتوا و بند یک مبتنی بر ارزش‌های فرهنگی و تربیتی</p> <p>۴. در بخش شایستگی‌های پایه (ص ۱۶) در قالب پنج حوزه تعقل، ایمان، علم، عمل و اخلاق نیز رویکرد تربیتی و دینی به خوبی ارائه شده است.</p>	
<p>در بخش اصول حاکم بر راهبردهای یاددهی - یادگیری به ۹ اصل اشاره شده است که در اکثریت آنها به ویژه دربندهای ذیل تأکید شده است.</p> <p>بند «۶-۹» تأکید بر روش‌های فعال، خلاق و تعالی‌بخش شده است.</p> <p>بند «۲-۹» به کاوشگری و روش‌های اکتشافی تأکید شده است.</p> <p>در بند «۷-۹» به تولید دانش از سوی دانش‌آموزان اشاره شده است.</p> <p>بند ۸-۹ به تعامل مؤثر دانش‌آموزان در جریان یادگیری تأکید شده است.</p> <p>برآیند اصول حاکم بر یاددهی - یادگیری در محتوای آموزشی به صورت رویکرد مسئله‌محوری و پژوهش‌مداری نمایان می‌شود و این امر موجب تقویت خلاقیت و تفکر فراگیران می‌شود.</p>	<p>ج) بهره‌مندی فزونتر از روش‌های فعال، خلاق و تعالی‌بخش.</p>
<p>در قسمت حوزه تربیت و یادگیری کار و فناوری به شایستگی‌های مرتبط با فناوری به‌ویژه فناوری اطلاعات و ارتباطات جهت تربیت فناورانه و زندگی سالم در فضای مجازی اشاره شده است.</p> <p>همچنین در قلمرو حوزه کار و فناوری و جهت‌گیری‌های کلی در سازماندهی محتوا نیز به تلفیق فناوری اطلاعات و ارتباطات با حوزه‌های یادگیری دیگر دروس و به صورت مستقل تأکید شده است.</p> <p>در بخش اصول حاکم بر انتخاب راهبردهای یاددهی - یادگیری بند «۹-۹» به زمینه بهره‌گیری تأکید شده است.</p> <p>در بخش سیاست‌های تولید مواد و رسانه‌های یادگیری نیز در ۹ بند به ابعاد و مؤلفه‌های فناوری‌های جدید پرداخته شده است.</p>	<p>د) بهره‌گیری از تجهیزات و فناوری‌های نوین آموزشی و تربیتی در راستای اهداف.</p>
<p>در برنامه درسی ملی در بخش اصول ناظر بر برنامه‌های درسی و تربیتی بند ذیل اشاره شده است.</p> <p>بند «۷-۳»: برنامه‌های درسی و تربیتی باید ضمن تأکید بر ویژگی‌های مشترک، به تفاوت‌های ناشی از محیط زندگی، جنسیتی و فردی دانش‌آموزان توجه کرده و از نعطاف لازم برخوردار باشد.</p>	<p>ه) توجه بیشتر به تفاوت‌های فردی به ویژه هویت جنسیتی دانش‌آموزان و تفاوت‌های شهری و روستایی (در راهکار ۲-۱۶ آمده است).</p>

وضعیت برنامه درسی ملی	راهکار سند تحول
۱. در بخش زمان تعلیم و تربیت (قسمت ۲-۱۳) در تخصیص ساعت‌ها ۵۰ ساعت در سال متناسب با شرایط و اقتضائات محیطی در اختیار استان‌ها قرار گرفته است. (قسمت ۲-۱۳ بند «۲»: با عنایت به راهکار ۵-۵ سند تحول بنیادین آموزش و پرورش ^۱ و بنا به ضرورت پاسخگویی به نیازها و اقتضائات محلی و منطقه‌ای، برنامه‌ریزی و تأمین محتوای بخشی از زمان رسمی تعلیم و تربیت در اختیار استان، منطقه و مدرسه خواهد بود که در چارچوب آیین‌نامه‌های ابلاغی برنامه‌ریزی و اجرا می‌شود؛	

بررسی و تحلیل

الف) تفاوت برنامه زمانی نسبت به قبل از تحول، مسئله (۵۰+۵۰ ساعت) فوق برنامه است که در نوع خود متفاوت از قبل است و زمینه فعالیت‌های اساسی تربیتی را فراهم می‌سازد. ولی در خصوص متناسب‌سازی عناوین دروس اقدام خاصی انجام نشده است و کماکان همان تعداد عناوین در حال اجراست. زمان آموزش هفتگی دوره‌های تحصیلی نیز به‌ویژه در دوره متوسطه اول کمی کاهش را نشان می‌دهد.

ب) بدون اغراق باید گفت که عصاره تحول بنیادین، دین‌محوری و لحاظ رویکرد فرهنگی و تربیتی مبتنی بر دین مبین اسلام است. نظام آموزشی ایران وارداتی و براساس فلسفه غیردینی بوده است لذا برای اصلاح آن باید اقدام جدی انجام می‌شد. به همین منظور به خوبی در سند تحول بنیادین و اسناد تحولی ملاحظه شده است. بدیهی است که این رویکرد در کلیه فرایندها تسری پیدا کند و منجر به آثار مطلوب تربیتی شود. یکی از ویژگی‌های بارز برنامه درسی ملی اهتمام ویژه به مسائل فرهنگی و تربیتی و ایفای نقش تربیتی حوزه‌های یادگیری است که به نحو بسیار مطلوبی در همه تاروپود برنامه درسی نمایان است.

ج) در خصوص روش‌های آموزش، فناوری‌های جدید نیز تأکیدات خوبی مطرح شده است.

ه) در خصوص چگونگی رعایت اصل تفاوت‌ها در برنامه‌های درسی و رویکرد چینش آن مشخص نیست. همین امر باعث می‌شود که به طور اساسی و اصولی در محتوای دروس تفاوت‌های جنسیتی لحاظ نگردد. حتی بعضی اوقات بدیهی‌ترین آن رعایت نمی‌شود. برای مثال در کتاب علوم تجربی پایه هفتم حتی یک تصویر از دختران دیده نمی‌شود و همه تصاویر درباره پسران است.

۱. اختصاص ۱۰ درصد و حداکثر ۲۰ درصد از برنامه‌های آموزشی به معرفی حرفه‌ها، هنرها، جغرافیا، آیین و رسوم، نیازها و شرایط اقلیمی و جغرافیایی استان‌ها به‌ویژه مناطق روستایی و عشایری با رعایت استانداردهای ارتقای کیفیت و تقویت هویت اسلامی - ایرانی دانش‌آموزان در چارچوب ایجاد کارآمدی و تقویت هویت ملی.

پیشنهادهای

- متناسب‌سازی ساعات، حجم و محتوای عناوین دروس نیازمند یک تصمیم‌گیری علمی است آنچه تاکنون انجام شده براساس چانه‌زنی و نگاه بخشی هر گروه درسی بوده است که هر کدام سعی می‌کنند سهم بیشتری به درس مربوط به خود اختصاص دهند. این کار باید توسط یک گروه متخصص بی‌طرف بررسی و طبق یک مدل و روش علمی انجام شود.

جدول ۲. تطبیق برنامه درسی ملی با سند تحول بنیاد آموزش و پرورش

راهکار سند تحول	وضعیت برنامه درسی ملی
راهکار ۵-۱- ارائه آموزش زبان خارجی در چارچوب بخش انتخابی (نیمه تجویزی) برنامه درسی، با رعایت اصل تثبیت و تقویت هویت اسلامی- ایرانی.	در صفحه ۳۸ آمده است «آموزش به یکی از زبان‌های انگلیسی، فرانسوی، آلمانی و سایر زبان‌هایی که شورای عالی تصویب کند ارائه خواهد شد».
	تقویت هویت اسلامی ایرانی در صفحه ۳۷ پاراگراف اول بند «۱۰» اشاره شده است که آموزش زبان‌های خارجی در چارچوب نظام معیار اسلامی فراهم خواهد شد.

بررسی و تحلیل

مورد ۱. برنامه درسی انتخابی (نیمه تجویزی) یعنی ارائه چند زبان که یکی از آنها توسط دانش‌آموزان انتخاب می‌شود.

مورد ۲. پاسخ روشنی در برنامه درسی ملی وجود ندارد که محتوای دروس زبان‌های خارجی دارای چه رویکرد و اصولی باید باشد تا موجب تقویت هویت اسلامی - ایرانی باشد؟ فقط بیان واژه معیار اسلامی کافی نیست.

پیشنهادهای

در مورد ۱ بهتر بود رویکرد و فلسفه انتخاب زبان‌ها مشخص می‌شد و نحوه ارائه آن به‌طور کلی ارائه می‌شد.

از آن جهت که بیم آن می‌رود که حاصل چنین مصوبه‌ای صرفاً ارائه یک زبان (یعنی انگلیسی در سطح وسیع و چند مدرسه‌ای هم زبان‌های فرانسوی، آلمانی و روسی همانند وضعیت قبل از تحول بنیادین) باشد. نظام آموزشی به شدت در ارائه توانایی‌های زبانی مشکل دارد، لذا برنامه درسی ملی سازوکار برون‌رفت آن را در نظر نگرفته است.

برای رفع این مشکل انتظار می‌رود که برنامه درسی ملی الزامات بیشتری برای تحول در برنامه‌ریزی زبان‌های خارجی لحاظ نماید. همچنین تدابیری نیز برای آموزش‌های غیررسمی و آموزشگاه‌های غیردولتی اندیشید.

در مورد ۲ شایسته است که این رویکرد به‌طور صریح در جهت‌گیری‌های آموزش زبان مطرح می‌شد. چگونه آموزش زبان‌های خارجی می‌خواهد تقویت‌کننده هویت اسلامی - ایرانی باشد و خطوط کلی و اصول حاکم بر آن چیست؟

جدول ۳. تطبیق برنامه درسی ملی با سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

وضعیت برنامه درسی ملی	راهکار سند تحول
<p>-در بخش چشم‌انداز برنامه درسی ملی فرهنگ تمدن اسلامی - ایرانی مطرح شده است و توصیف مناسبی از آداب و سبک زندگی در قالب واژه‌های مرتبط انجام شده است.</p> <p>-در بخش اصول ناظر بر برنامه درسی و تربیتی، بند «۳-۵» به موضوع آداب و سبک زندگی تأکید شده است. همچنین بند «۳-۲»:</p> <p><i>برنامه‌های درسی و تربیتی باید زمینه تقویت و پایداری هویت ملی را با تأکید بر تعمیق باورها و ارزش‌های اسلامی، فرهنگ و تمدن اسلام و ایران، زبان و ادبیات فارسی، ارزش‌های انقلاب اسلامی، میهن دوستی، وحدت و استقلال ملی و همبستگی اسلامی فراهم آورد.</i></p> <p>۱. در بخش شایستگی‌های پایه قسمت ۳-۷ بندهای «۵»، «۶» و «۷»: علم نسبت به گذشته و حال جوامع بشری به‌ویژه فرهنگ و تمدن اسلام و ایران، آشنایی با ویژگی‌های نظام مردم‌سالاری دینی و جایگاه و رسالت جهانی ایران اسلامی؛</p> <p>آشنایی با روش‌های رمزگشایی پدیده‌ها و رمزگردانی آنها و ابراز آن به زبان زیباشناسی و هنر.</p> <p>و قسمت ۴-۷ بندهای «۳» و «۶» به‌کارگیری آداب و مهارت‌ها و سبک زندگی اسلامی - ایرانی؛</p>	<p>راهکار ۵-۲. ایجاد سازوکارهای لازم برای تقویت آداب و سبک زندگی اسلامی - ایرانی، در تمام ساحت‌های تعلیم و تربیت به‌عنوان رویکرد حاکم در فرآیند طراحی، تدوین و اجرای برنامه‌های درسی و آموزشی.</p>

وضعیت برنامه درسی ملی		راهکار سند تحول
<p>به‌کارگیری مهارت‌های یک زبان خارجی در چارچوب بخش انتخابی (نیمه تجویزی) برنامه درسی، با رعایت اصل تشبیت و تقویت هویت اسلامی - ایرانی.</p> <p>در بخش حوزه تربیت و یادگیری فرهنگ و هنر در قسمت ضرورت و کارکرد به اشاعه هنرهای اسلامی ایرانی تأکید شده است.</p> <p>-در بخش حوزه تربیت و یادگیری علوم انسانی و مطالعات اجتماعی در قسمت ضرورت و کارکرد به ویژگی‌های تمدن و فرهنگ ایرانی اسلامی اشاره شده است.</p> <p>-در بخش حوزه تربیت و یادگیری ریاضیات در قسمت قلمرو حوزه به فرهنگ و تمدن ایرانی اسلامی از طریق خدمات دانشمندان اشاره شده است.</p> <p>در بخش حوزه تربیت و یادگیری علوم تجربی در قسمت قلمرو حوزه به تاریخ علم در ایران و اسلام اشاره شده است.</p> <p>-در بخش شایستگی‌های پایه در قسمت «عمل»، «اخلاق» و «تعقل» نیز به این موضوع اشاره شده است.</p>		

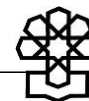
بررسی و تحلیل

با توجه به اینکه راهکار ۵-۲ تأکید بر تقویت آداب و سبک زندگی اسلامی - ایرانی در تمام ساخت‌های تعلیم و تربیت دارد و همان‌گونه که مشاهده می‌شود علاوه بر طرح موضوع در بخش چشم‌انداز و اصول و شایستگی‌های پایه در حوزه دروس فرهنگ و هنر، مطالعات اجتماعی، ریاضیات و علوم تجربی و... نیز به‌صورت بیان واژه اسلامی ایرانی آورده شده است.

همچنین به‌نظر می‌رسد که هماهنگی لازم و قوی بین درس آداب و مهارت‌های زندگی با ساحت‌ها و دروس دیگر وجود ندارد. برنامه درسی باید مناسبات و ارتباطات این دو قلمرو را مشخص نماید تا از برآیند این دو نتیجه و هدف حاصل شود.

پیشنهادها

۱. در ادبیات و زبان برنامه درسی صرفاً اشاره واژه‌ای نمی‌تواند در فرآیند تربیت و آموزش ایفای نقش کند، لذا به‌نظر می‌رسد که برای تقویت آداب و سبک زندگی اسلامی ایرانی در حوزه‌های یادگیری باید

فرامین عملی و کاربردی آورده شود تا مؤلفان را در تدوین کتب ملزم به اقدامات مؤثر نماید. بدیهی است که این مهم باید در مؤلفه‌هایی چون محتوا، روش، آموزش، نظام ارزشیابی، نظام تکلیف‌دهی و بقیه فرآیندها تجلی پیدا کند.

لذا دغدغه آن وجود دارد که ادبیات فوق منجر به این شود که مؤلف نیز صرفاً واژه فوق را در چند جای محتوا بیان کند قطعاً این عمل منجر به تغییر رفتار در فراگیران نمی‌شود.

۲. بهترین اقدام برنامه درسی ملی در خصوص آداب و سبک زندگی اضافه شدن حوزه تربیت و یادگیری آداب و مهارت‌های زندگی است که اگر به خوبی طراحی و اجرا شود می‌تواند موثر واقع شود. وجود درسی به نام آداب و مهارت‌های زندگی زمینه‌های خوبی برای تجلی سبک زندگی اسلامی ایرانی را فراهم می‌سازد و مهارت‌های پایه و اساسی لازم را تقویت می‌کند. ولی باید این موضوع متناسب و هماهنگ با حوزه یادگیری فوق در بقیه حوزه‌های یادگیری و دروس نیز لحاظ گردد همان‌گونه که در راهکار تأکید شده است. یعنی در درس آداب و مهارت‌های زندگی دانش‌آموزان مهارت‌های پایه و اساسی را یاد می‌گیرند و در کلیه دروس در قالب محتوا آن را به اجرا می‌گذارند لذا این دو حوزه مکمل همدیگر می‌شوند و در نهایت دانش‌آموزان را به مقصد می‌رسانند.

جدول ۴. تطبیق برنامه درسی ملی با سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

وضعیت برنامه درسی ملی	راهکار سند تحول
<p>- در بخش ۳ مربوط به اصول ناظر بر برنامه‌های درسی و تربیتی بند «۱-۳» تمام اجزا و عناصر برنامه‌های درسی و تربیتی مبتنی بر مبانی توحیدی و اصول و ارزش‌های اسلام ناب محمدی (ص) ذکر شده است. یعنی در همه محتوای‌های کتب درسی، معارف الهی به‌ویژه توحید، معاد و ولایت با رویکرد قرآنی، روایی و عقلانی متناسب با موضوع لحاظ خواهد شد.</p> <p>- در بخش الگوی هدفگذاری: یکی از عرصه‌های تحولی خیلی مهم در برنامه درسی ملی طراحی یک مدل و الگوی جدید برای هدفگذاری است.</p> <p>در هدف‌گذاری برنامه‌های درسی و تربیتی، شکوفایی فطرت و دستیابی به شئون مختلف حیات طیبه، جامعیت، یکپارچگی و توجه متوازن به ساحت‌های ۶ گانه تعلیم و تربیت مبنا قرار گرفته است که در قالب چارچوب مفهومی منسجم و یکپارچه‌ای در تدوین اهداف سطوح مختلف، راهنمای عمل برنامه‌ریزان و مجریان خواهد بود.</p>	<p>راهکار ۸-۲. استفاده از ظرفیت برنامه‌های درسی، منابع آموزشی، شبکه ملی اطلاعات و ارتباطات، کتابخانه، فرصت اردوها و فعالیت‌های برون‌مدرسه به‌ویژه مساجد و کانون‌های مذهبی برای تقویت معرفت و باور به معارف الهی به‌ویژه اعتقاد به توحید و معاد و ولایت و انتظار با رویکرد قرآنی، روایی و عقلانی در دانش‌آموزان.</p>

وضعیت برنامه درسی ملی					راهکار سند تحول
جدول ساحت‌های تربیت					
	رابطه با خلق خدا (سایر انسان) (با محوریت رابطه با خدا)	رابطه با خداوند متعال	رابطه باخویشتن (با محوریت رابطه با خدا)	عرصه‌ها عناصر	
				تعقل	
				ایمان	
				علم	
				عمل	
				اخلاق	
<p>در الگوی هدف‌گذاری پنج عنصر تعقل، ایمان، علم، عمل و اخلاق و چهار عرصه ارتباط دانش آموز با خود، خدا، خلق و خلقت به صورت به هم پیوسته و با محوریت ارتباط با خدا تبیین و تدوین می‌شوند.</p> <p>عناصر پنج‌گانه در شبکه‌ای مفهومی، مرتبط و به هم تنیده تبیین می‌شوند و در فرآیند عملی تربیت هر کدام از این عناصر، متناسب با نیازها و شرایط دانش‌آموز می‌توانند سرآغاز سیر تربیتی دانش‌آموز باشند و سایر عناصر را تقویت و تعمیق نمایند. در میان عناصر پنج‌گانه، عنصر تعقل جنبه محوری دارد و سایر عناصر پیرامون آن تعریف و تبیین می‌شوند که هر کدام از آنها نیز دارای مراتب معینی است.</p>					
نمودار					
<p>- در بخش حوزه تربیت و یادگیری حکمت و معارف اسلامی اشارات خوبی به موضوع شده است.</p> <p>مثال: (الف) اعتقادات: در حد شناخت عقلانی اصلی‌ترین موضوعات اعتقادی شامل توحید، معاد، نبوت و امامت، ولایت فقیه، نظام خلقت و مسائل مبتلا به مربوط به آنها، بدون طرح جزئیات تخصصی هر موضوع است؛ در واقع حکمت</p>					

وضعیت برنامه درسی ملی	راهکار سند تحول
<p>نظری، یعنی دانش درباره واقعیت‌ها (هست‌ها)، موضوع این بخش از محتوا است.</p> <p>- در بخش حوزه تربیت و یادگیری قران و عربی قسمت ضرورت و کارکرد حوزه به معرفت و ایمان اسلامی تأکید شده است. لذا یکی از زمینه‌های مؤثر برای توسعه و تقویت معارف دینی به حساب می‌آید.</p> <p>- در بخش حوزه تربیت و یادگیری علوم تجربی صفحه ۳۵ پاراگراف اول اشاره به جهت‌گیری برنامه علوم تجربی برای درک واقعیت‌های هستی و کشف فعل خداوند شده است.</p> <p>- در بخش حوزه تربیت و یادگیری آداب و مهارت‌های زندگی در قسمت ضرورت و کارکرد حوزه اشاره به حفظ و عمل به باورها و ارزش‌های دینی و اخلاقی در چارچوب ارتباط با خدا، خود، خلق و خلقت شده است.</p>	

بررسی و تحلیل

در راهکار فوق برنامه‌های درسی به‌عنوان یکی از بسترهای لازم برای تقویت معرفت و باور به معارف الهی (به‌ویژه توحید، معاد و ولایت) در نظر گرفته شده است.

لذا دروسی مثل علوم تجربی بستر خوبی برای شناخت عظمت خداوند است و می‌تواند آثار خوبی در فراگیران برای شناخت خداوند و ایمان واقعی حاصل نماید.

جدول ۵. تطبیق برنامه درسی ملی با سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

وضعیت برنامه درسی ملی	راهکار سند تحول
<p>اگر چه به‌طور غیرمستقیم در قالب واژه‌هایی چون هویت اسلامی، نظام معیار اخلاق و احکام الهی موضوع حیا، عفاف و حجاب نهفته است ولی تقریباً برنامه درسی ملی به‌طور مستقیم اعلام موضعی در خصوص واژه‌های فوق نکرده است. بجز یک قسمت (شایستگی‌های پایه قسمت اخلاق).</p>	<p>راهکار ۱-۳. بازنگری و بازتولید برنامه‌ها و محتوای آموزشی و روش‌های تربیتی برای درونی‌سازی و تعمیق و ترویج فرهنگ حیا، عفاف و حجاب.</p>

وضعیت برنامه درسی در خصوص راهکار فوق

اگر چه به‌طور غیرمستقیم در قالب واژه‌هایی چون هویت اسلامی، نظام معیار اخلاق و احکام الهی موضوع حیا، عفاف و حجاب نهفته است، ولی تقریباً برنامه درسی ملی به‌طور مستقیم اعلام موضعی در خصوص واژه‌های فوق نکرده است بجز یک قسمت (شایستگی‌های پایه قسمت اخلاق).

با عنایت به اینکه برنامه درسی ملی هسته مرکزی استقرار منویات سند تحول بنیادین به حساب می‌آید، ولی سازوکاری در محتوای آموزش، روش‌ها و... بیان نشده است.

پیشنهاد: به‌نظر می‌رسد که برنامه درسی ملی باید به مسئله تعمیق و ترویج فرهنگ حیا، عفاف

و حجاب و به شکلی منطقی از طریق بیان راهکارهای عینی در قالب محتوا، روش‌ها و نظام تربیتی اشاره می‌کرد. تا بر اساس آن مؤلفان و برنامه‌ریزان کتب درسی و بسته آموزشی تدابیر جدی لحاظ می‌کردند.

با توجه به دغدغه مسئولین فرهنگی کشور و علما که دغدغه جدی در این خصوص دارند و نظام آموزش و پرورش و آموزش عالی را بهترین بستر برای رفع این مشکل تلقی می‌کنند. انتظار می‌رفت که بیش از وضعیت موجود در برنامه درسی ملی نمایان می‌شد. بدیهی است که این مهم در قالب برنامه‌های رسمی درسی و نظام مکمل و فوق برنامه محقق می‌شوند. لذا در این خصوص مواضع روشنی وجود ندارد.

جدول ۶. تطبیق برنامه درسی ملی با سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

راهکار سند تحول	وضعیت برنامه درسی ملی
راهکار ۴-۵. اضافه نمودن درس مدیریت و سلوک مناسب خانواده به جدول برنامه درسی دوره متوسطه در تمام رشته‌ها و برای تمام دانش‌آموزان.	چنین درسی در برنامه درسی دوره متوسطه اضافه نشده است.

بررسی و تحلیل

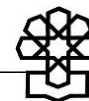
به‌طور غیرمستقیم در درس آداب و مهارت‌های زندگی مطالبی پیرامون خانواده مطرح شده است، ولی راهکار فوق اضافه شدن یک درس مستقل را درخواست کرده است. لذا چنین درسی ایجاد نشده است.

پیشنهاد

بدیهی است که برای تدوین برنامه درسی با عنوان فوق، باید اقدامات علمی مبتنی بر برنامه درسی انجام پذیرد.

یعنی راهنمای برنامه درسی نوشته شود و براساس آن بسته آموزشی همانند بقیه دروس تدوین

گردد.

جدول ۷. تطبیق برنامه درسی ملی با سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

وضعیت برنامه درسی ملی	راهکار سند تحول
- در بخش ۱۳ بند «۳» (ص ۴۶) دوره پیش‌دبستانی دوساله رسمی و غیراجباری پیش‌بینی شده است.	راهکار ۱-۵. تعمیم دوره پیش‌دبستانی به‌ویژه در مناطق محروم و نیازمند در حد امکان با مشارکت بخش غیردولتی با تأکید بر آموزش‌های قرآنی و تربیت‌بدنی و اجتماعی.

بررسی و تحلیل

هیچ اشاره‌ای به غیردولتی و مشارکت بخش خصوصی نشده است. همچنین به مناطق محروم تأکید نشده است.

یکی از اشکالات برنامه درسی ملی آن است که جملاتی همانند ادبیات راهکارهای مصوب سند تحول بنیادین نوشته شده است در حالی که تفاوت سند ملی با برنامه درسی ملی در این است که سند ملی کلیات و راهکار مورد نظر را در چند سطر به‌صورت مطالبه از آموزش و پرورش خواسته است در حالی که برنامه درسی ملی باید به‌صورت دقیق‌تر روش‌ها و خطوط اصلی نیل به راهکار را مطرح کند نه شبیه ادبیات سند تحول باشد.

پیشنهاد

کلیات برنامه درسی پیش‌دبستان با ذکر شرایط و مختصات آن معین شود در غیر این صورت اجرای برنامه‌های سلیقه‌ای موجب انحراف از اهداف می‌شود.

جدول ۸. تطبیق برنامه درسی ملی با سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

وضعیت برنامه درسی ملی	راهکار سند تحول
- در صفحه ۳۰ و ۳۱ اشاره‌ای در خصوص حرفه‌های انتخابی، مشارکت بخش دولتی و غیردولتی و نیازهای منطقه‌ای شده است. - در صفحه ۴۶ بند ۶ دوره متوسطه دوم به تنوع بر اساس نیاز جامعه و اقتضات زمان تأکید شده است.	راهکار ۵-۵. اختصاص حداقل ۱۰ درصد و حداکثر ۲۰ درصد از برنامه‌های آموزشی به معرفی حرفه‌ها، هنرها، جغرافیا، آیین و رسوم، نیازها و شرایط اقلیمی و جغرافیایی استان‌ها به‌ویژه مناطق روستایی و عشایری با رعایت استانداردهای ارتقای کیفیت و تقویت هویت اسلامی - ایرانی دانش‌آموزان در چارچوب ایجاد کارآمدی و تقویت هویت ملی.

بررسی و تحلیل

غیر از موارد فوق هیچ گونه راهکار و توصیه‌های عملی برای اختصاص ۱۰ تا ۲۰ درصد برنامه‌های آموزشی ارائه نشده است.

پیشنهاد

بهتر بود که در حوزه‌های یادگیری چگونگی تخصیص برنامه‌های آموزشی توصیه می‌شد تا مؤلفان بتوانند عمل نمایند. لذا برای تحقق چنین موضوعی لازم است جهت‌گیری‌ها و اصول حاکم بر آن مطرح شود در غیر این صورت سازوکار استقرار آن دچار مشکل خواهد شد.

جدول ۹. تطبیق برنامه درسی ملی با سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

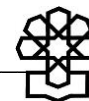
وضعیت برنامه درسی ملی	راهکار سند تحول
<p>- در بخش چشم‌انداز (ویژگی‌های برنامه‌ها صفحه ۸) بند «۳» بر بهره‌مندی از دستاوردها و یافته‌های علمی فرهنگ و تمدن اسلامی ایرانی تأکید کرده است.</p> <p>- در بخش اصول ناظر بر برنامه‌های درسی و تربیتی در بند «۱-۳» و «۲-۳» به موضوع فوق توجه شده است.</p>	<p>راهکار ۵-۸. تبیین دستاوردهای علمی و فنی تمدن اسلامی- ایرانی در برنامه‌های درسی و آموزشی و تقویت باور و روحیه مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان برای تحقق تمدن نوین اسلامی در راستای دستیابی به جامعه عدل مهدوی(عج).</p>

بررسی و تحلیل

موارد اشاره شده در برنامه درسی ملی تقریباً همان جملات کلی سند تحول بنیادین است و چیز جدیدی در آن مطرح نشده است.

پیشنهاد

تاریخ و تمدن اسلامی - ایرانی در تاریخ علم سهم بسزایی داشته است و دوران‌هایی منشأ خدمات علمی فراوانی بوده است. توصیه‌های فوق باید در برنامه درسی و محتوای آموزشی پر رنگ دیده شود و دستاوردهای دوره‌های طلایی اسلامی - ایرانی برای آینده‌سازان معرفی شود.

جدول ۱۰. تطبیق برنامه درسی ملی با سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

وضعیت برنامه درسی ملی	راهکار سند تحول
الف) در خصوص مشارکت مراکز غیردولتی برای چاپ و توزیع مواد آموزشی هیچ‌گونه توصیه‌ای در برنامه درسی ملی اشاره نشده است و فاقد هر گونه راهکار برای اجرای سیاست فوق می‌باشد. ب) توسعه سیاست تولید بسته‌های آموزشی و چند تألیفی کتب درسی: در بخش ۱۲ یعنی سیاست‌های تولید مواد و رسانه‌های یادگیری در بند «۳-۱۲» به موضوع سیاست چند تألیفی و در بند «۸-۱۲» به مسئله تولید بسته‌های آموزشی اشاره شده است.	راهکار ۳-۹. توسعه مشارکت بخش‌های دولتی و غیردولتی در انجام امور مربوط به تولید، چاپ و توزیع مواد و منابع آموزشی در چارچوب سیاست‌های آموزش و پرورش با تأکید بر سیاست تولید بسته‌های آموزشی و سیاست چندتألیفی در کتاب‌های درسی.

بررسی و تحلیل

همان‌گونه که در راهکارهای دیگر نیز مشاهده شد اینجا نیز فقط در حد چند واژه (همانند سند تحول بنیادین) به چندتألیفی و بسته‌های آموزشی اکتفا شده است و هیچ‌گونه سازوکاری برای آن بیان نشده است که در چه شرایطی، کدام مواد درسی دارای چه ویژگی‌هایی و ...

پیشنهاد

پیشنهاد می‌شود که سازوکار واگذاری تألیف به بخش غیردولتی و مراکز استان‌ها فراهم شود. چارچوب آن روشن و نحوه واگذاری مشخص گردد.

جدول ۱۱. تطبیق برنامه درسی ملی با سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

وضعیت برنامه درسی ملی	راهکار سند تحول
- در قسمت محتوای یادگیری (۶-۴ ص ۱۴) بند «۳» - در صفحه (۴۰) قسمت اصول حاکم بر انتخاب راهبردهای یاددهی - یادگیری بند «۹-۹» - در قسمت سیاست‌های تولید مواد و رسانه‌های یادگیری بندهای ذیل مرتبط با راهکار است - ۲-۱۲. بهره‌گیری از فناوری‌های نوین آموزشی با رویکرد حل مسئله در تولید مواد و رسانه‌های یادگیری؛ - ۷-۱۲. تولید محتوای الکترونیکی چندرسانه‌ای متناسب با نیاز دانش‌آموزان و استفاده هوشمندانه از آنها؛ - ۸-۱۲. تأکید بر سیاست برنامه‌محوری و تولید بسته‌های آموزشی؛	راهکار ۲-۱۷. تولید و به‌کارگیری محتوای الکترونیکی متناسب با نیاز دانش‌آموزان و مدارس با مشارکت بخش دولتی و غیردولتی و الکترونیکی کردن محتوای کتاب‌های درسی براساس برنامه درسی ملی (با تأکید بر استفاده از ظرفیت چندرسانه‌ای) تا پایان برنامه پنجم توسعه کشور

بررسی و تحلیل

در تألیف کتب جدید و براساس سند تحول و برنامه درسی ملی هم اکنون به صورت بسته آموزشی شامل کتاب درسی، کتاب راهنمای معلم، کتاب کار و سی دی آموزشی لحاظ شده است و شبکه رشد نیز کلیه محتواها را به صورت الکترونیکی در اختیار کاربران قرار داده است.

پیشنهادها

اقدامات انجام شده برای الکترونیکی کردن کتاب یک تجربه مقدماتی است و بهتر است که به سوی یادگیری الکترونیکی و Ict محور کردن آموزش حرکت کنیم. توقف در اقدامات فوق و تعریف حداقلی از فناوری‌های نوین، ما را به مفهوم اصلی فناوری اطلاعات و ارتباطات نمی‌رساند.

جدول ۱۲. تطبیق برنامه درسی ملی با سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

وضعیت برنامه درسی ملی	راهکار سند تحول
در بخش ۱۰ صفحه ۴۱ برنامه درسی ملی، اصول حاکم بر ارزشیابی پیشرفت تحصیلی و تربیتی آورده شده است که شامل ۱۱ اصل بوده و عمدتاً توصیه‌ها و خطوط کلی برای مجریان برنامه است. در بند «۸-۱۰» برنامه درسی ملی عیناً جملات راهکار ۲-۱۹ سند ملی نوشته شده است.	راهکار ۲-۱۹. طراحی و اجرای نظام ارزشیابی نتیجه‌محور براساس استانداردهای ملی برای گذر از دوره‌های تحصیلی و رویکرد ارزشیابی فرآیندمحور در ارتقای پایه‌های تحصیلی دوره ابتدایی و رویکرد تلفیقی (فرآیندمحور و نتیجه‌محور) در سایر پایه‌های تحصیلی.

بررسی و تحلیل

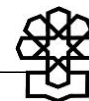
یکی از عرصه‌های تحولی سند تحول موضوع نظام ارزشیابی است. که اگر به خوبی طراحی و اجرا شود همه اجزا و مؤلفه‌های تعلیم و تربیت را دست خوش تحول می‌کند.

اگر چه ابهاماتی در راهکار فوق وجود دارد و طی دو سال گذشته جلسات متعددی جهت تبیین آن تشکیل شده است، ولی هنوز درک مشترک و قابل قبولی برای مجریان مهیا نشده است. به نظر می‌رسد که واژه‌گزینی مناسبی برای تنظیم این راهکار به عمل نیامده است.

پیشنهاد

قرار نیست که برنامه درسی ملی همان سند ملی باشد. فلسفه وجودی این دو سند متفاوت است و باید کاربری آنها متمایز باشد. انتظار می‌رود که برنامه درسی ملی به توصیه‌های عملی و اجرایی نزدیک‌تر باشد.

بدیهی است که منویات راهکار ۲-۱۹ باید در قالب ادبیات برنامه درسی ملی برای مؤلفان و

مجریان مشخص شود و چگونگی اجرای راهکار، تعاریف اساسی و سازکار اجرای آن و انسجام و ارتباط بین ارزشیابی‌های دوره‌های تحصیلی روشن گردد. در واقع برنامه درسی ملی هیچ اقدامی در راستای این راهکار نداشته است.

جدول ۱۳. تطبیق برنامه درسی ملی با سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

وضعیت برنامه درسی ملی	راهکار سند تحول
در بند «۱۳» ساختار و زمان آموزش در برنامه درسی ملی: نظام آموزشی شامل ۶ سال دوره ابتدایی و ۶ سال دوره متوسطه (جمعاً ۱۲ سال) و هر دوره تحصیلی نیز به دو دوره سه‌ساله تقسیم می‌شود که دوره آموزشی عمومی شامل (دوره ابتدایی و دوره متوسطه اول) و نیمه‌تخصصی (دوره دوم متوسطه دوم) است. دوره پیش‌دبستانی نیز به صورت دوساله رسمی و غیراجباری پیشنهاد شده است.	راهکار ۱-۲۱. اصلاح و بازنگری ساختار دوره‌های آموزشی براساس مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی.

بررسی و تحلیل

مدل فوق یکی از مدل‌های متداول در سطح کشورهای جهان است. عمده کشورها به صورت دوره ابتدایی و دوره متوسطه ساختار بندی شده‌اند. این اقدام سند تحول و برنامه درسی ملی قابل قبول و مناسب است.

علاوه بر مشابهت اکثر کشورها بعضی معضلات مانند پیش‌دانشگاهی، دوساله بودن دوره فنی و حرفه‌ای (در نظام قبلی) که منجر به حرفه‌آموزی نمی‌شد با ساختار فوق مرتفع می‌شود.

جدول ۱۴. تطبیق برنامه درسی ملی با سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

وضعیت برنامه درسی ملی	راهکار سند تحول
در بخش ۱۲: سیاست‌های تولید مواد و رسانه‌های یادگیری بند «۸-۱۲» تأکید بر سیاست برنامه‌محوری و تولید بسته‌های آموزشی شده است.	راهکار ۹-۲۱. حاکمیت برنامه‌محوری به جای کتاب‌محوری و تولید بسته آموزشی در برنامه‌های درسی با رعایت اصل معلم‌محوری.

بررسی و تحلیل

فقط در حد بیان موضوع بوده است و هیچ‌گونه توضیحاتی درباره ویژگی‌ها، شرایط و مؤلفه‌های برنامه محوری و بسته‌های آموزشی نشده است.

پیشنهادها

بہتر بود که اجزای بسته آموزشی مدون می‌شد و اصول لازم بیان می‌شد تا مؤلفان و برنامه‌ریزان

آموزشی نسبت به تولید و عرضه آن اقدام می‌کردند.

نقاط قوت برنامه درسی ملی

۱. نظام آموزش و پرورش برای اولین بار صاحب یک نقشه جامع به نام برنامه درسی ملی شده است. این اقدام بسیار ارزشمندی است که تاکنون فاقد آن بودیم و کلیه عملیات نظام برنامه‌ریزی درسی بر مبنای این نقشه جامع به انجام می‌رسد لذا چنین سندی نقطه قوت و فرصت مغتنمی است.

۲. مبانی برنامه درسی ملی برگرفته از فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی است. نظام برنامه‌ریزی ایران در سال‌های گذشته بر اساس فلسفه تربیتی بیگانه و غربی بوده است و همسویی کمتری با جامعه اسلامی ایران داشته است. تدوین برنامه درسی ملی مبتنی بر هفت مبنای اصلی با رویکرد اسلامی و دینی شامل: مبانی هستی‌شناسی، انسان‌شناسی، معرفت‌شناسی، ارزش‌شناختی، دین‌شناختی، روان‌شناسی و جامعه‌شناسی است.

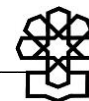
کلیه مبانی فلسفی و علمی مورد نظر بر اساس منویات اسلام (قران و عترت) تنظیم شده است. در همه بخش‌های مربوط به برنامه درسی ملی از جمله چشم انداز، اصول، رویکردها، اهداف و سیاست‌ها روح حاکم بر تدوین و اجرا، مبانی اسلامی است. بنابراین، این موضوع از امتیازات اصلی تحول بنیادین محسوب می‌شود.

۳. سال‌های متمماتی منشأ هدف‌گذاری در تعلیم و تربیت کشورها و ایران مدل و الگوی بلوم، هارو، سیمسون و دیگران بوده است. به ویژه مدل هدف‌گذاری بلوم که شامل سه حوزه شناختی، روانی حرکتی و عاطفی طبقه‌بندی شده بود و ذیل هر کدام به اجزای متعدد تقسیم شده است. خوشبختانه در برنامه درسی ملی یک مدل و الگوی بسیار جالب مبتنی بر جامعه اسلامی طراحی شده است که اغلب نقص‌های وارد بر مدل بلوم را مرتفع کرده است که قابلیت ارائه در سطح بین‌المللی را داراست.

۴. تدوین و ارائه «شایستگی پایه» برای متربیین به جای هدف‌های رفتاری در نظام برنامه‌ریزی درسی در پنج حوزه تعقل، ایمان، علم، عمل و اخلاق.

این موضوع هم به نوبه خود یک تحول جدی و قابل تقدیر به حساب می‌آید. یعنی رویکرد شایسته‌محوری به جای رفتارگرایی. بنابراین دانش‌آموزان در همه حوزه‌های یادگیری و تربیت باید به شایستگی‌های مورد نظر نائل آیند.

۵. تغییرات جدی در خصوص مدت زمان آموزش (راهکار ۶-۲۱) و لحاظ نمودن ۵۰ ساعت فعالیت فوق برنامه متناسب با شرایط محلی در اختیار استان‌ها. این اقدام هم موجب توجه به شرایط و نیازهای منطقه‌ای می‌شود و هم انعطاف در برنامه‌های آموزشی را فراهم می‌کند.

۶. حاکمیت رویکرد فرهنگی و تربیتی (راهکار ۱-۲) و طراحی نظام برنامه درسی تلفیقی یعنی: همه دروس و فعالیت‌های علمی، آموزشی رویکرد تربیتی دارند و رویکرد جداسازی سال‌های قبل اصلاح شده است. لذا تلفیق آموزش و پرورش به معنای واقعی اتفاق می‌افتد و اشکالات نظام آموزشی سابق مرتفع می‌شود.

۷. تأکید بر روش‌های تدریس فعال، اکتشافی، کاوشگری و حکمت‌محور یکی دیگر از نقاط قوت برنامه درسی ملی است که در همه فرآیندها مشهود است. این امر موجب ارتقای خلاقیت و نوآوری و تولید دانش‌های جدید خواهد شد و حافظه‌محوری جای خود را به مسئله‌محوری و پژوهش‌مداری داده است و پویایی نظام یاددهی - یادگیری را فراهم می‌سازد.

۸. نیل به تولید بسته آموزشی شامل (کتاب درسی، کتاب کار، راهنمایی معلم، نرم افزار و...): بدیهی است که اهداف آموزشی و تربیتی در یک بسته متنوع تجلی پیدا می‌کند و در سال‌های گذشته صرفاً کتاب‌محوری بوده است و یک منبع برای یادگیری وجود داشت و همه تلاش حول محور آن شکل می‌گرفت، ولی در تحول برنامه درسی بسته آموزشی معرفی شده است.

۹. اصلاح ساختار دوره‌های تحصیلی

قبل از تحول و برنامه درسی ملی ساختار دوره‌های تحصیلی بسیار نامناسب بوده است، البته به ظاهر مدل ۴-۳-۵ (ابتدایی، راهنمایی، متوسطه) ولی در عمل ۱-۲-۱-۳-۵ (پیش‌دبستان، ابتدایی، راهنمایی، سال اول متوسطه مشترک، دو سال متوسطه، پیش‌دانشگاهی) بوده است و اشکالات جدی در مدل فوق وجود داشت که در این مجال امکان بحث و بررسی نیست. در ساختار جدید (۳-۳-۳-۳) طراحی شده است یعنی ابتدایی، (دو دوره سه‌ساله) و متوسطه (دو دوره سه‌ساله) که به نظر مناسب‌تر از مدل قبلی است.

نقاط ضعف برنامه درسی ملی

الف) از نظر ساختاری و زبان محتوایی

برنامه درسی ملی یک نقشه جامع یادگیری و رسالت آن فراهم آوردن سازوکارهای مناسب برای طراحی، تدوین، اجرا و ارزشیابی از برنامه‌های درسی است.

با توصیف فوق انتظار می‌رود که برنامه درسی ملی به‌طور روشن و صریح نقشه راه عملیات را ارائه نماید. یکی از جدی‌ترین اشکالات آن کلی‌گویی و عدم ارائه سازوکار لازم است تفاوت اصلی سند تحول بنیادی با برنامه درسی ملی در این است که سند تحول، مبانی، اصول، رویکردها و راهکارهای اصلی را بیان می‌کند و انتظار می‌رود که برنامه درسی ملی قدری عملی‌تر و روشن‌تر راه‌های نیل به هدف را بیان کند درحالی که در اکثر موارد (مثال موارد ذیل) همان ادبیات سند در آن منعکس شده است. اگر قرار باشد برنامه درسی ملی به‌عنوان یکی از اسناد طولی زیرنظام عمل کند باید نگارش و ادبیات آن به اجرا نزدیک‌تر باشد.

مثال ۱:

سند تحول راهکار ۱-۱ بند «ه»: توجه بیشتر به تفاوت‌های فردی به ویژه هویت جنسیتی دانش‌آموزان.

برنامه درسی ملی قسمت اصول ناظر در برنامه درسی بند «۳۷»: برنامه درسی و تربیتی باید ضمن تأکید بر ویژگی‌های مشترک به تفاوت‌های ناشی از محیط زندگی و جنسیتی توجه کند. همان‌گونه که مشاهده می‌شود ادبیات دو سند شبیه به هم است. سؤال جدی اینجاست که با وجود راهکار ۱-۱ چه نیازی است که در برنامه درسی ملی همان جملات تکرار شود. انتظار می‌رفت در برنامه درسی ملی سازوکار رعایت تفاوت‌ها و جنسیت بیان شود و چگونگی نیل به آن روشن و نقش برنامه درسی در این موضوع مشخص گردد.

مثال ۲:

سند تحول راهکار ۱-۱: ارائه آموزشی زبان خارجی در چارچوب بخش انتخابی (نیمه‌تجویزی) برنامه درسی ملی حوزه یادگیری زبان‌های خارجی صفحه ۳۸: آموزش به یکی از زبان‌های انگلیسی، فرانسوی و آلمانی یا سایر زبان‌هایی که شورای عالی تصویب کند. همان‌گونه که مشاهده می‌شود برنامه درسی ملی چیزی فراتر از سند تحول ارائه نکرده است. خاصیت برنامه درسی ملی آن است که اطلاعات، شرایط و نحوه اعمال در برنامه‌های آموزشی را روشن نماید نه اینکه در یک خط توضیحات کلی بیان شود.

این مسئله عملاً موجب اجرای ۱۰۰ درصدی زبان انگلیسی و چند مورد انگشت‌شمار در زبان‌های دیگر در چند مدرسه می‌شود. در راهکارهای دیگر نیز این مسئله قابل مشاهده است.

ب) از نظر دلالت‌های سند تحول بر برنامه درسی ملی**۱. راهکار ۱-۱**

الف) متناسب سازی حجم و محتوای کتب درسی،

این وظیفه به عهده سازمان پژوهش گذاشته شده است و هیچ‌گونه خط‌مشی یا سیاست روشنی برای آن بیان نشده است. بهتر بود که جهت‌گیری‌های اصلی در برنامه درسی ملی بیان می‌شد.

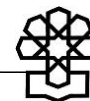
۲. راهکار ۵-۶

اضافه شدن درس مدیریت و سلوک مناسب خانواده

در این مورد هیچ‌گونه اقدامی نشده و چنین درسی به جدول دروس اضافه نشده است.

۳. راهکار ۱-۵

دوره پیش‌دبستانی،

فقط در یک بند به دوساله رسمی و غیراجباری بودن اشاره شده و هیچ‌گونه رویکرد، جهت‌گیری و شرایط و ویژگی بیان نشده است.

۴. راهکار ۵-۵

اختصاص ۱۰ تا ۲۰ درصد از برنامه‌ها به معرفی حرفه‌ها، هنرها، جغرافی و... در این خصوص بجز دو مورد اشاره کلی در صفحات (۳۰-۳۱-۴۶ برنامه درسی) ملی هیچ‌گونه راهکار و توصیه عملی داده نشده است.

۵. راهکار ۳-۹

(ب) توصیه سیاست تولید بسته آموزشی و چند تألیفی

در بند «۳-۱۲» صفحه ۴۵ برنامه درسی ملی به چندتألیفی و بسته آموزشی اشاره شده است و هیچ‌گونه توضیحی درباره ویژگی، خصوصیات و سیاست‌ها و... اشاره نشده است.

۶. راهکار ۲-۱۷

تولید و به‌کارگیری محتوای الکترونیکی دروس

بجز مواردی در خصوص الکترونیکی کردن، به توسعه IT و ICT اشاره نشده است.

۷. راهکار ۲-۱۹

طراحی نظام ارزشیابی.....

اگرچه می‌توانست یکی از عرصه‌های تحولی به حساب آید، اما با بیان کلمات مبهم (که تاکنون هم تعریف خاصی نشده است) و غیر قابل اجرا، زمینه عملیاتی کردن آن دشوار است. در برنامه درسی ملی نیز اقدام خاصی برای شروع و تبیین آن شکل نگرفته است.

بحث و نتیجه‌گیری

۱. برای استقرار کامل سند تحول بنیادین آموزش و پرورش باید تمام مراحل لازم و ضروری طی شود تا اطمینان تحقق آن حاصل شود.
۱. تدوین سند تحول بنیادین،
۲. تدوین برنامه درسی ملی،
۳. طراحی راهنمای برنامه درسی،
۴. تدوین برنامه‌های عملیاتی لازم،
۵. اجرای برنامه‌های عملیاتی،
۶. بازخورد و اصلاح برنامه‌ها،
۷. تعمیم سراسری.

بدیهی است که اگر مراحل فوق به خوبی انجام نشود امکان محقق شدن تحول وجود نخواهد داشت. برنامه درسی ملی یکی از حلقه‌های اساسی و مؤثر در فرآیند فوق است و باید کاملاً منطبق بر سند تحول بنیادین باشد.

۲. همان‌گونه که در بررسی وضعیت راهکارها مشاهده شد، جمع‌بندی مسائل به قرار زیر است:

- برنامه درسی ملی در بخش‌ها و موضوعات ذیل به نحو مطلوب عمل کرده است و وضعیت مناسبی دارد و آنچه که از برنامه درسی ملی انتظار می‌رود، محقق شده است:
- حاکمیت رویکرد فرهنگی - تربیتی در تولید محتوا و تقویت شایستگی‌های پایه دانش‌آموزان،
- تدوین و تصویب به موقع برنامه درسی ملی،
- متناسب‌سازی محتوای کتب درسی و ساعات و روزهای آموزشی با توانمندی‌ها و ویژگی‌های دانش‌آموزان،

- اصلاح و بازنگری ساختار دوره‌های آموزشی براساس مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی،
- تدوین مدل هدف‌گذاری و طراحی مدل جدید در این خصوص،
- تشریح حوزه‌های یادگیری ساحت‌های مختلف.

از طرفی برنامه درسی ملی از نظر ادبیات مخصوص این برنامه در بعضی موارد نامناسب است و انتظار می‌رود که قدری متفاوت از ادبیات سند تحول باشد و عیناً مطالب سند تحول تکرار نشود، بلکه کلیه سازوکارها و چارچوب عمل و باید و نبایدها را روشن سازد، زیرا برنامه درسی ملی یک سند زیردستی در مقابل سند تحول بنیادین محسوب می‌شود، بنابراین لازم است که به اجرا نزدیک‌تر باشد و راهنمای مجریان و دست‌اندرکاران باشد.

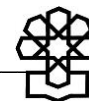
- از جمله مواردی که مشکل فوق را دارند به شرح ذیل می‌باشد:

- ارائه آموزش زبان خارجی در چارچوب بخش انتخابی (نیمه تجویزی) برنامه درسی، با رعایت اصل تثبیت و تقویت هویت اسلامی- ایرانی،
- اضافه کردن درس مدیریت و سلوک مناسب خانواده به جدول برنامه درسی دوره متوسطه در تمام رشته‌ها و برای تمام دانش‌آموزان،

- تعمیم دوره پیش‌دبستانی به‌ویژه در مناطق محروم و نیازمند در حد امکان با مشارکت بخش غیردولتی با تأکید بر آموزش‌های قرآنی و تربیت‌بدنی و اجتماعی،

- طراحی و اجرای نظام ارزشیابی نتیجه‌محور براساس استانداردهای ملی برای گذر از دوره‌های تحصیلی و رویکرد ارزشیابی فرآیندمحور در ارتقای پایه‌های تحصیلی دوره ابتدایی و رویکرد تلفیقی (فرآیندمحور و نتیجه‌محور) در سایر پایه‌های تحصیلی،

- حاکمیت برنامه‌محوری به جای کتاب‌محوری و تولید بسته آموزشی در برنامه‌های درسی با

رعایت اصل معلم‌محوری،

۳. برنامه درسی ملی یکی از عناصر مهم برای استقرار سند تحول بنیادین محسوب می‌شود. می‌توان گفت هسته مرکزی تغییرات و تحولات را تشکیل می‌دهد. بنابراین انتظار می‌رود که منویات سند تحول که در قالب راهکار ارائه شده است در برنامه درسی ملی تجلی پیدا کند و این برنامه باید نقشه راه کلیه سیاستگذاری‌ها و تولید محتوای آموزشی و تربیتی از جمله تولید راهنمای برنامه درسی دوره‌ها و پایه‌های تحصیلی، تعیین زمان و ساعات آموزشی، تدوین کتاب‌های درسی و کمک آموزشی، تولید بسته‌های آموزشی، رسانه‌های دیداری و شنیداری و الکترونیکی و... قرار گیرد. اگر چنین نقشی را ایفا نکنند هیچ کارآیی نخواهد داشت. در بیشتر موارد همان طور که در متن وضعیت راهکارها بیان شد این اشکال وجود دارد. یعنی برنامه درسی ملی هیچ سازوکار جدیدی را مطرح نکرده است یعنی بود و نبود تفاوتی ندارد و روند کار را تغییر نمی‌دهد و عملاً نقش خنثی دارد. یکی از سازوکارهای مربوط به تحول بنیادین برنامه درسی ملی است. برنامه درسی ملی یکی از زیرنظام‌های اصلی سند تحول است که به منزله نقشه جامع یادگیری است و نقش آن فراهم آوردن سازوکارهای مناسب برای طراحی، تدوین، اجرا و ارزشیابی از برنامه‌های درسی در سطح ملی تا محلی است.

پیشنهاد‌های کلی

۱. برای رفع اشکال ادبیات برنامه درس ملی (که باید متفاوت از سند ملی باشد) بهتر است. برنامه‌های عملیاتی در قالب راهنمای برنامه درسی حوزه‌های یادگیری یا پیوست عملیاتی جهت برنامه درسی ملی نوشته شود.
۲. وفاداری به جریان کارشناسی در تصمیم‌گیری‌های عملی در راستای اجرایی کردن برنامه درسی ملی.
۳. طراحی یک نظام و سیستم نظارتی مقتدر برای رصد کردن میزان پیشرفت فعالیت‌ها براساس اهداف از پیش تعیین شده.
۴. بازنگری برنامه درسی ملی از طریق جمع‌آوری نظرات خبرگان حوزه تعلیم و تربیت و مجریان جهت اصلاح آن.
۵. انجام پژوهش‌های علمی جهت تطبیق برنامه درسی ملی با سند تحول بنیادین و از طریق متخصصان و دست‌اندرکاران تدوین سند.
۶. متوقف نشدن در تغییرات و تحولات شکلی (ساختارها، کمیت‌ها و...) و پرداختن به تحولات اساسی و محتوایی (مبانی، برنامه‌ها، فرآیندها، مأموریت‌ها، رویکردها و...).
۷. توانمندسازی عوامل انسانی (مؤلفین، مجریان،...) و ارتقای ظرفیت آنان به موازات تحولات اساسی

در ارکان برنامه درسی ملی.

۸. توسعه مشارکت همه‌جانبه عوامل انسانی، سازمان‌ها و... در اجرای محورهای برنامه درسی ملی در سطح کشور.

۹. اجرای مطلوب این برنامه، نیازمند مساعدت و توجه ویژه معلمان عزیز و بهره‌مندی از صلاحیت‌ها و شایستگی‌های حرفه‌ای و تخصصی مناسب آنان می‌باشد، لذا مفاد آن باید در مهندسی نیروی انسانی و در برنامه‌های آموزشی، جذب و توانمندسازی و بازآموزی معلمان در سطوح مختلف توسط دانشگاه فرهنگیان، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی و مراکز آموزش‌های ضمن خدمت مورد توجه جدی قرار گیرد.

منابع و مأخذ

۱. وزارت آموزش و پرورش، سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۹۰.
۲. وزارت آموزش و پرورش، مبانی نظری تحول بنیادین آموزش و پرورش در نظام تعلیم و تربیت ایران، ۱۳۹۰.
۳. وزارت آموزش و پرورش، فلسفه آموزش و پرورش، تهران، شرکت چاپ و نشر، ۱۳۹۲.
۴. وزارت آموزش و پرورش، برنامه درسی ملی آموزش و پرورش، ۱۳۹۲.
۵. وزارت آموزش و پرورش سند تحول راهبردی (سند مشهد مقدس)، مصوب شورای عالی آموزش و پرورش، ۱۳۸۹.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۴۳۳۹

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: بررسی تطبیقی برنامه درسی ملی با سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

نام دفتر: مطالعات اجتماعی (گروه آموزش و پرورش)

تهیه و تدوین کنندگان: لطف اله عباسی، منوچهر فضلی خانی

ناظر علمی: علی‌اخوان بهبهانی

متقاضی: کمیسیون آموزش و تحقیقات

ویراستار تخصصی: _____

ویراستار ادبی: _____

واژه‌های کلیدی:

۱. سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

۲. برنامه درسی ملی

۳. تطبیق

تاریخ انتشار: ۱۳۹۴/۴/۲۲